

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БЕКЛЄМІЩЄВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 343.341

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИГОТОВЛЕННЯ,
ПОШИРЕННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ, НАЦИСТСЬКОЇ СИМВОЛІКИ
ТА ПРОПАГАНДИ КОМУНІСТИЧНОГО
ТА НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІСТИЧНОГО (НАЦИСТСЬКОГО)
ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
АБАКУМОВА Юлія Вікторівна,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя,
директор Інституту економіки та права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЛИТВИНОВ Олексій Миколайович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1;

кандидат юридичних наук, доцент
ФІЛІПП Анастасія Володимирівна,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування.

Захист відбудеться «4» грудня 2020 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.127.07 Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «3» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гороховська

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стабільний стан міжнародного миру та правопорядку є передумовою належного забезпечення й реалізації найважливіших загальнолюдських благ та цінностей. Політика будь-якої цивілізованої держави має бути спрямована на захист цих категорій як на міжнародній арені, так і на рівні національного законодавства, зокрема й шляхом криміналізації діянь, які становлять загрозу для безпеки людства, міжнародного миру та правопорядку. Одним з таких діянь на міжнародному рівні визнано виправдання та пропаганду злочинів фашизму, неонацистської ідеології, комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Перша спроба криміналізації відповідних дій вітчизняним законодавцем Законом «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму» № 729-VII від 16.01.2014 у вигляді ст. 436-1 «Публічне заперечення чи виправдання злочинів фашизму, пропаганда неонацистської ідеології, виготовлення та (або) розповсюдження матеріалів, у яких виправдовуються злочини фашистів і їх прибічників» була критично сприйнята й суспільством у цілому, і правниками. Цей нормативний акт втратив чинність на підставі Закону «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» № 732-VII від 28.01.2014.

Чинна кримінально-правова норма, що передбачає кримінальну відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (Розділ XX КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»), доповнена в КК України після прийняття Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» № 317-VIII від 09.04.2015, також викликає ряд конструктивних зауважень як щодо меж криміналізації, так і щодо уточнення предмета злочину, об'єктивної сторони та караності.

Проблемам, пов'язаним зі злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, зокрема ст. 436-1 КК України, присвячували свої праці М. А. Бабак, Г. В. Берченко, А. А. Васильєв, О. А. Грищенко, І. І. Карпець, В. М. Комарницький, В. В. Кононенко, О. М. Литвинов, С. М. Моханчук, А. А. Павловська, О. С. Пироженко, Є. О. Письменський, П. С. Покатаєв, Ю. В. Філей, А. В. Філіпп, М. І. Хавронюк та ін. Здебільшого проблематику, пов'язану з кримінально-правовою характеристикою злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, та кримінальною відповідальністю за його вчинення, висвітлено на рівні наукових статей і тез. До того ж більша частина напрацьовань стосувалася ст. 436-1, введеної в КК України Законом від 28.01.2014. У новій редакції ця норма потребує детального дослідження елементів складу злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. Отже, проблематика відповідальності за виготовлення, поширення комуністичної,

нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, маючи суттєве суспільно-політичне значення, залишається актуальною, що й зумовило мету та завдання цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету за темою «Вплив правової інтеграції на кримінально-правову, кримінально-виконавчі системи та запобігання злочинності в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U008203), одним з виконавців якої є здобувачка.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 4 від 23.12.2015).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів і практики її застосування.*

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

- визначити підстави криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;
- здійснити аналіз процесу декомунізації в Україні як передумови криміналізації, дослідивши його етапи, проблеми та правові основи;
- узагальнити зарубіжну практику регламентації кримінальної відповідальності за пропаганду комуністичного та нацистського режимів;
- з урахуванням сучасних досягнень теорії вітчизняного кримінального права з'ясувати зміст родового, видового, безпосереднього та додаткового об'єктів злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України;
- визначити предмет цього злочину;
- розкрити особливості об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України;
- охарактеризувати ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України;
- встановити особливості суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України;
- проаналізувати кваліфікуючі ознаки цього злочину;
- розробити та обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинної редакції ст. 436-1 КК України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з притягненням особи до кримінальної відповідальності за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди

комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. *Діалектичний метод* використано в усіх підрозділах дисертації; методи *дедукції* й *індукції*, *аналізу* та *синтезу* – для визначення структурно-логічної схеми дисертації; *історичний* – для дослідження процесу встановлення тоталітарних режимів, а також аналізу процесу декомунізації в Україні та інших державах: її етапів, проблем і правових основ (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *історико-правовий* – для простеження становлення відповідальності за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *системний* – для вивчення досліджуваного злочину в безпосередньому зв'язку з іншими інститутами кримінального права (співучасть, повторність злочинів, кримінальна відповідальність і покарання) (підрозділи 4.1, 4.2); *системно-структурний* – для визначення місця й ролі норм ст. 436-1 КК України в системі його Особливої частини (розділи 2, 3, підрозділ 4.1) та взаємозв'язку кримінально-правової політики з іншими елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* – для аналізу законодавства інших країн щодо процесу декомунізації та регламентації кримінальної відповідальності за пропаганду комуністичного та нацистського режимів (підрозділ 1.3); *логіко-граматичний* – для визначення понятійного апарату досліджуваної проблеми (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); *формально-логічний* – для аналізу положень ст. 436-1 КК України з огляду на додержання правил законодавчої техніки та тлумачення ознак, передбачених цим складом злочину (розділи 2, 3, 4); *формально-юридичний* – для аналізу положень українського та міжнародного законодавства (підрозділи 1.3, 4.2); *герменевтичний* – для тлумачення наукових понять теорії кримінального права та положень чинного кримінального законодавства (підрозділи 1.1, 1.2, 4.2); *соціологічний* – під час проведення анкетування з питань криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (підрозділ 1.1); *статистичний* – при аналізі статистичних даних про кількість вчинених злочинів (підрозділи 1.1, 4.1).

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення в ЄРСР 2015–2020 рр. (9 справ); результати опитування 210 працівників правоохоронних органів, суддів та адвокатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем, що виникають при застосуванні кримінально-правової норми, передбаченої ст. 436-1 КК України. До основних положень, що мають наукову новизну, належать, зокрема, такі:

вперше:

– обґрунтовано, що додатковими факультативними об'єктами злочину, передбаченого ст. 436-1 КК, України можуть виступати загроза незалежності,

суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України, а також загроза повторення злочинів комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

– запропоновано в ч. 2 ст. 436-1 КК України замінити кваліфікуючу ознаку «вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, особою, яка є представником влади» на кваліфікуючу ознаку «вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, службовою особою з використанням влади чи службових повноважень»;

– запропоновано авторську редакцію ст. 436-1 КК України;

удосконалено:

– визначення поняття «представник влади» як працівника державного органу або установи, який діє від імені державної влади, реалізує надані йому владні повноваження, тобто в межах своєї компетенції має право висувати вимоги, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами, незалежно від їх підлеглості й відомчої належності, а також приймати рішення, що тягнуть правові наслідки для невизначеного кола осіб;

– правові та теоретичні підходи до розуміння форм реалізації об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, зокрема вчинення злочину шляхом: виготовлення предметів, які містять символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, їх поширення, публічного використання, а також публічний характер вчинення цього злочинного діяння;

набуло подальшого розвитку:

– обґрунтування підходу до визначення родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, міжнародного правопорядку, миру та безпеки людства;

– обґрунтування визначення видовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, міжнародного правопорядку, тобто відносин у сфері мирного співіснування та співпраці України з іншими державами;

– обґрунтування визначення безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, міжнародного правопорядку в частині забезпечення людей від дискримінації за расовими, національними, етнічними, класовими, соціальними, фізичними та іншими ознаками, а також за релігійною приналежністю й віросповіданням;

– обґрунтування визначення додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, відносин у сфері відновлення й формування історичної та національної пам'яті щодо подій, які відбувалися під час існування комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, а також національного правопорядку щодо ліквідації спадщини таких режимів;

– позиція щодо визначення формами пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів публічного заперечення злочинного характеру таких режимів та поширення інформації, спрямованої на виправдання злочинного характеру цих режимів;

– позиція щодо визнання публічного виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або фрагментів цих гімнів одним зі способів реалізації такої форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, як публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

– позиція щодо визначення метою злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, поширення символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів для такої форми реалізації об'єктивної сторони злочину, як виготовлення зазначеного предмета злочину.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що наведені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – як теоретичне підґрунтя для подальших кримінально-правових досліджень злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України;

– *правотворчій діяльності* – при подальшому вдосконаленні законодавства України щодо кримінальної відповідальності за виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганду комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

– *правозастосовній практиці* – як рекомендації щодо вдосконалення практичної правозастосовної діяльності в частині кримінально-правової кваліфікації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України (довідка про впровадження результатів дослідження в діяльність Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя № 669 від 28.12.2019);

– *навчальній сфері* – при викладанні навчальних дисциплін кримінально-правового циклу (довідка про впровадження результатів дослідження в навчальний процес Класичного приватного університету № 1205 від 16.12.2019).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях: «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХ столітті» (м. Одеса, 2017 р.); «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 9 наукових працях, з яких: 6 – статті в наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 3 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації – 218 сторінок, з них основний текст – 188 сторінок, додатки – 6 сторінок. Список використаних джерел включає 221 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; окреслено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо апробації, публікацій, структури та обсягу роботи.

Розділ 1 «Теоретичні засади дослідження виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів» містить три підрозділи.

У *підрозділі 1.1 «Підстави криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів»* досліджено підстави та проблеми криміналізації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України.

Наголошено на тому, що комуністичний та нацистський режими були злочинними, а їх пропагування або виправдування – це, перш за все, неповага до пам'яті про загиблих під час існування таких режимів. Криміналізація виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів є соціально-психологічно й історично обґрунтованою. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» є необхідним і невід'ємним кроком до демократизації України й суспільства в цілому. Необхідним є врахування положень ч. 2 ст. 11 КК України в процесі кваліфікації досліджуваного злочину та чіткого визначення наявності суспільної небезпеки діяння, враховуючи спосіб і мету вчиненого. Доведено, що злочин, передбачений ст. 436-1 КК України, є суспільно небезпечним, оскільки посягає, хоча й опосередковано, на загальний мир, міжнародний правопорядок та на безпеку людства, являючи собою певну «сходінку» до намірів установаження тоталітарного режиму в країні. Особливо це стосується таких кваліфікованих форм цього злочину, як вчинення його особою, яка є представником влади, або з використанням засобів масової інформації.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що як основні підстави криміналізації зазначеного злочину необхідно вказати: юридико-кримінологічну, коли для віднесення законодавцем тих чи інших діянь до злочинних основну роль відіграє їх суспільна небезпека, та соціально-психологічну, оскільки кримінальний закон, як і будь-який інший, має якнайбільше відповідати правовому менталітету народу, сформованому протягом значного історичного періоду.

У *підрозділі 1.2 «Декомунізація в Україні: етапи, проблеми та правові основи»* проведено стислий ретроспективний аналіз процесу декомунізації в Україні й досліджено його етапи, наявні проблеми та правові основи.

Останнім часом декомунізація розпочалася на загальноукраїнському рівні, однак її історія в Україні охоплює доволі тривалий проміжок часу. Встановлено що вперше питання декомунізації в Україні порушували на початку 1990-х рр. У 1990 р., здебільшого в західних та частково центральних областях України, відбулися перші спроби декомунізації топонімії, тобто повернення історичних назв населених пунктів, районів, вулиць. У 1991 р. було ухвалено Постанову «Про заборону діяльності Компартії України». На початку 1992 р., для того щоб закріпити звільнення від комуністичної спадщини на рівні законодавчого органу, не було проведено парламентських виборів за партійними списками. У цей період певні процеси декомунізації розвивалися в системі освіти та у військовій сфері. Незважаючи на це, 10.06.1993 Комуністична партія України була офіційно відновлена. Хаотичні та непослідовні кроки в напрямі декомунізації привели до того, що її наступний етап розпочався лише у 2014 р. з прийняттям таких нормативних актів, як: Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму» від 28.01.2014 № 735-VII; Закон України «Про правовий статус та вшанування борців за незалежність України у ХХ столітті» від 09.04.2015 № 2538-1; Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945» від 09.04.2015 № 315-VIII; Закон України «Про доступ до архівів репресивних органів тоталітарного комуністичного режиму 1917–1991 років» від 09.04.2015 № 316-VIII; Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII (завдяки якому КК України був доповнений ст. 436-1 в чинній редакції).

На основі дослідження тексту зазначеного нормативного акту та змісту ст. 436-1 КК України зауважено, що для підвищення ефективності кримінально-правового механізму протидії злочину виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів необхідно переосмислити й конкретизувати його об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Це має мінімізувати ризик порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід декомунізації й регламентації кримінальної відповідальності за пропаганду комуністичного та нацистського режимів» узагальнено зарубіжну практику декомунізації та регламентації кримінальної відповідальності за пропаганду комуністичного та нацистського режимів. Наголошено, що введення в Україні кримінально-правової заборони щодо виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів є закономірним. Після падіння комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів країни, які залежали від їх контролю, розпочали активно впроваджувати у своє законодавство правові норми щодо протидії пропаганді та розповсюдженню

символіки і принципів таких режимів. У більшості східноєвропейських держав національно-демократичні революції завершилися ще в кінці 1980-х – на початку 1990-х рр., після чого одразу відбувалася декомунізація, яка й зробила демократичні зміни незворотними. Деякі країни, зокрема Литва, Молдова, Польща, Угорщина, Чехія, і в минулому на законодавчому рівні забороняли комуністичні символи та пропаганду комуністичної ідеології. У цих державах комуністичний, соціалістичний та фашистський режими було визнано злочинними. У Польщі в 1997 р. було введено кримінальне покарання за пропаганду тоталітарної ідеології, у тому числі нацистської та комуністичної, а також вироблення, збут, купівлю чи використання продукції, пов'язаної з нею, у тому числі комуністичної та нацистської символіки. В Угорщині у 2000 р. було встановлено кримінальну відповідальність за поширення чи публічне використання чи демонстрування свастики, знаків СС, знаку схрещених стріл, серпа і молота, червоної зірки чи будь-яких символів з їхнім використанням. У Литві у 2010 р. встановлено кримінальну відповідальність за заперечення злочинів комуністичного та нацистського режимів. У Молдові з 2012 р. введено заборону на використання комуністичних символів, у тому числі в назвах юридичних осіб, політичних партій тощо. Основні процеси декомунізації в пострадянських державах було завершено до 2012 р.

Розділ 2 «Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» окреслено зміст родового, безпосереднього й додаткового об'єктів злочину виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Зауважено, що за період існування комуністичного, націонал-соціалістичного тоталітарних режимів загинуло не менше людей, ніж під час війн, а нацистський режим безпосередньо було спрямовано на знищення цілих націй. Ці режими спровокували війни та інші конфлікти між державами. Вони побудовані на диктатурі, расовій нерівності та ненависті, жорстоких, репресивних методах і засобах встановлення влади, економічній експлуатації держави й народу, що є неприпустимим у цивілізованому світі. Тобто діяння, спрямоване на виготовлення чи поширення всього, що пов'язано з комуністичним, націонал-соціалістичним, нацистським тоталітарними режимами чи їх пропагандою, посягає на такі суспільні блага, як мир, міжнародний правопорядок, а відповідно – безпеку людства. На основі зазначеного зроблено висновок, що родовий об'єкт злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, є тотожним об'єкту, зазначеному безпосередньо в назві розділу XX КК України. Цей злочин рівною мірою посягає як на міжнародний правопорядок, так і на мир та безпеку людства. Це не стосується випадків, коли може йтися про малозначність вчиненого діяння. Видовим об'єктом досліджуваного злочину є міжнародний правопорядок, тобто відносини у сфері мирного співіснування та співпраці України з іншими державами.

Безпосереднім об'єктом виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів є міжнародний правопорядок у частині забезпечення людей від дискримінації за расовими, національними, етнічними, класовими, соціальними, фізичними та іншими ознаками, а також за релігійною приналежністю та віросповіданням. Додатковим обов'язковим об'єктом цього злочину є відносини у сфері відновлення і формування історичної та національної пам'яті щодо подій, які відбувалися під час існування комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, а також національний правопорядок щодо ліквідації спадщини таких режимів. Як додаткові факультативні об'єкти можна розглядати загрозу: незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України; повторення злочинів комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

У підрозділі 2.2 «Предмет злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» досліджено предмет виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Наголошено, що предмет є обов'язковою ознакою досліджуваного злочину. Предметом цього злочину виступає символіка комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції та гімни СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагменти. Поняття символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів містить ст. 1 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII. На основі дослідження вказаного нормативного акту та змісту ст. 436-1 КК України зроблено такі висновки. Предмет досліджуваного злочину тісно пов'язаний зі способом його вчинення. Відповідно до диспозиції ст. 436-1 КК України, це злочинне діяння може бути вчинене шляхом виготовлення, поширення, публічного використання предмета злочину, а також шляхом публічного виконання гімнів або їх фрагментів. Отже, передбачено, крім іншого, авторське створення предметів, що містять зазначену символіку. Тобто така символіка: може зображуватися на будь-якому предметі матеріального світу (товарі, продукції, її упаковці); може бути зроблена з будь-яких матеріалів, нанесена будь-яким способом на будь-який предмет; являти собою друковану продукцію, зокрема сувенірну, статуетки, картини (будь-які витвори сучасного мистецтва); зображуватися на стінах будинків, парканах, на фото-, кіноплівці, електронних носіях, інтернет-продукції (у вебресурсах) тощо. Наголошено на тому, що це можуть бути саме «витвори сучасного мистецтва», оскільки, відповідно до п. 3 ст. 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», заборона не поширюється на випадки використання комуністичного, націонал-

соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів у творах мистецтва, створених до набрання чинності цим Законом.

У ст. 436-1 КК України формулювання предмета злочину має занадто широке тлумачення. Не врегульовано такі питання: 1) чи є предметом досліджуваного злочину не виготовлені, а перероблені предмети, які містять символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів; 2) фактично норма не передбачає відповідальності за виготовлення, поширення, публічне використання символіки фашистського режиму (зокрема символ італійських фашистів – секиру з рукояттю з пучка різок), а лише нацистського. Нацизм – це тоталітарна ультраправа ідеологія, що є лише формою фашизму з елементами расизму.

У підрозділі 2.3 «Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» розкрито особливості об'єктивної сторони виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Доведено, що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, є спосіб та місце його вчинення (територія України).

Для об'єктивної сторони досліджуваного злочину характерна суспільно небезпечна дія, яка полягає у виготовленні, поширенні, публічному використанні предмета злочину, а також у публічному виконанні гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів. Під «виготовленням» предмета досліджуваного злочину необхідно розуміти діяльність, унаслідок якої створюється той чи інший предмет матеріального світу, який містить символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Для кваліфікації спосіб виготовлення не має значення. Під таким виготовленням потрібно мати на увазі: здійснення зображення будь-яким способом та на будь-якому носії; друк тексту гімнів чи їх фрагментів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік; видання літературних творів, які пропагують комуністичні та націонал-соціалістичні (нацистські) тоталітарні режими, окрім випадків, передбачених Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»; виробництво предметів злочину, у тому числі у вигляді сувенірної продукції. Поширенням предметів злочину є вчинення дій, спрямованих на розповсюдження, доведення до широкого (не визначеного) або певного кола осіб, матеріальних носіїв, які містять символіку комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Публічне використання предметів цього злочину передбачає вчинення дій, що полягають у відкритому застосуванні символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів шляхом: нанесення її на будь-які предмети, до яких мають (можуть мати) доступ значне коло осіб; застосування такої символіки під час заходів або акцій; її застосування для реклами тощо. Також до публічного використання

символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів належить і такий спосіб вчинення розглядуваного злочину, як публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів.

Якщо особою здійснюється переміщення предметів, що містять символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, з метою їх подальшого поширення, то вчинене потрібно кваліфікувати як готування до злочину. Момент закінчення досліджуваного злочину безпосередньо залежить від форми прояву суспільно небезпечної дії.

Розділ 3 «Суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 *«Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України»* охарактеризовано ознаки суб'єкта виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. На підставі буквального тлумачення змісту ст. 436-1 зазначено, що досліджуваний злочин може бути вчинений загальним суб'єктом, для якого характерні ознаки, визначені ч. 1 ст. 18 та ч. 1 ст. 22 КК України. Відповідно до ч. 2 розглядуваної норми, виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів можуть бути вчинені представником влади. Оскільки закон пов'язує визнання особи представником влади не за посадою, яку вона обіймає, а за належністю до однієї з гілок влади або наявністю в неї владних повноважень, а також зважаючи на неповноту законодавчої конструкції поняття «службова особа» та невизначеність поняття «представник влади», такою особою може бути як звичайний працівник державного апарату, так і представник громадської організації.

Зроблено висновок про можливість вчинення досліджуваного злочину не тільки представником влади, а й службовою особою з використанням службового становища або службових повноважень.

У підрозділі 3.2 *«Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України»* окреслено особливості суб'єктивної сторони виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів і зроблено висновки щодо проблем змісту ст. 436-1 КК України.

Наголошено, що для суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, характерна умисна форма вини. При конкретизації ознак інтелектуального й вольового моментів вини, під час вчинення виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного й націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів встановлено, що особа повинна усвідомлювати предмет злочину та власні суспільно небезпечні дії (їх зміст, спрямованість тощо). Вольовий момент вини досліджуваного злочину полягає в бажанні особи вчинити відповідні суспільно небезпечні дії. Науково доведено, що в диспозиції ст. 436-1 КК України необхідно передбачити

наявність спеціальної мети злочину в разі вчинення його шляхом виготовлення комуністичної, нацистської символіки, а саме «виготовлення з метою поширення», керуючись положеннями Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» й для уникнення порушення свободи совісті, думки та слова. Зазначено, що в разі, коли злочин виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів вчинюється у формі виготовлення чи поширення такої символіки як сувенірної продукції не лише з метою отримання доходу від продажу, а й з метою пропаганди злочинного комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр. та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, це значно підвищує його суспільну небезпеку.

Розділ 4 «Кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, та шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність» містить два підрозділи.

У підрозділі 4.1 «Аналіз кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України» проаналізовано кваліфікуючі ознаки злочину виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Зазначено, що кваліфікуючими ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 436-1 КК України, є вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України: особою, яка є представником влади; повторно; організованою групою; з використанням засобів масової інформації.

Обґрунтовано, що представником влади потрібно вважати працівника державного органу або установи, який діє від імені державної влади, реалізує надані йому владні повноваження, тобто в межах своєї компетенції має право висувати вимоги, обов'язкові для виконання фізичними та юридичними особами, незалежно від їх підлеглості та відомчої належності, а також приймати рішення, що тягнуть правові наслідки для невизначеного кола осіб. Засобами масової інформації є телебачення, радіо, мережа Інтернет, газети, журнали та будь-які інші засоби комунікації, за допомогою яких може бути поширена та доступна для широкого кола осіб відповідна інформація. Зроблено висновок, що можливість вчинення досліджуваного злочину з використанням засобів масової інформації є значно простішою для службової особи засобу масової інформації, яка віддає відповідне розпорядження або не перешкоджає поширенню такої інформації. На основі проведеного дослідження запропоновано в ч. 2 ст. 436-1 КК України кваліфікуючу ознаку вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, особою, яка є представником влади, замінити на таку кваліфікуючу ознаку, як вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, службовою особою з використанням влади чи службових повноважень.

У підрозділі 4.2 «Шляхи вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за злочин, передбачений ст. 436-1 КК України» запропоновано

теоретичне вирішення питання в теорії кримінального права та правозастосовній практиці щодо кримінально-правової характеристики й проблем кваліфікації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України.

Досліджено проблеми редакції ст. 436-1 КК України та Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки». Виявлено такі проблеми:

1) зміст ст. 436-1 КК України не охоплює всіх можливих способів вчинення цього злочину, зазначених у її назві. У назві ст. 436-1 зроблено наголос на пропаганді як одному зі способів вчинення злочину. Формами пропаганди можуть виступати й публічне заперечення злочинного характеру комуністичного тоталітарного режиму та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режиму, і поширення інформації, спрямованої на виправдання злочинного характеру цих режимів тощо;

2) у диспозиції ст. 436-1 допущено кілька мовних (стилістичних) помилок, зокрема замість єднального сполучника «а також» доцільніше застосувати розділовий сполучник «або», оскільки способи реалізації об'єктивної сторони досліджуваного злочину передбачено як альтернативні;

3) у п. 4 ст. 1 досліджуваного Закону доцільно уточнити, що під цитатами осіб, які обіймали керівні посади в комуністичній партії (посаду секретаря районного комітету і вище), осіб, які обіймали керівні посади у вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік, органах влади та управління областей, міст республіканського підпорядкування (крім цитат, пов'язаних з розвитком української науки та культури), працівників радянських органів державної безпеки всіх рівнів потрібно розуміти ті, які були спрямовані на пропаганду злочинних комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

Додатково обґрунтовано необхідність внесення до диспозиції ст. 436-1 КК України вказівку на спеціальну мету вчинення злочину виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

На основі проведеного дослідження та з метою покращення якості чинного кримінального законодавства запропоновано авторську редакцію ст. 436-1 КК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення проблемних питань щодо кримінально-правової характеристики та проблем кваліфікації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі висновки й пропозиції.

1. Аналіз підстав криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-

соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів надав змогу серед підстав криміналізації досліджуваного злочину назвати юридико-кримінологічну, соціально-економічну й соціально-психологічну. Злочинне діяння, передбачене ст. 436-1 КК України, є суспільно небезпечним, оскільки загрожує охоронюваним законом про кримінальну відповідальність інтересам людини, українського суспільства та держави. Криміналізація виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів є соціально-психологічно й історично обґрунтованою, оскільки зумовлена необхідністю ліквідації спадщини таких злочинних режимів та спрямована на:

а) забезпечення недопущення дискримінації людей за расовими, національними, етнічними, класовими, соціальними, фізичними та іншими ознаками, а також за віросповіданням і релігійною приналежністю;

б) відновлення та формування історичної й національної пам'яті українського народу щодо подій, які відбувалися під час панування комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

2. Необхідність кримінально-правової заборони виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів є об'єктивною потребою українського суспільства. Прояви тоталітаризму лишають населення без легальної можливості для вільного волевиявлення та обмежують або порушують основні права і свободи людини, а пропаганда тоталітарних режимів (для України – комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського), що зумовлено історично) є знуцанням з пам'яті загиблих людей і скалічених доль під час існування таких режимів. Зазначене також підтверджено результатами проведеного анкетування з питань криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Сам факт криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів не порушує конституційних прав і свобод людини і громадянина (свободу думки, слова тощо), оскільки свобода слова і думки значно відрізняється від відвертої пропаганди. Однак кримінально-правовий механізм протидії пропаганді злочинних режимів є недостатньо ефективним, що зумовлює необхідність удосконалення ст. 436-1 КК України та переосмислення об'єктивних, суб'єктивних та кваліфікуючих ознак цього злочину.

3. У більшості пострадянських держав основні процеси декомунізації й становлення кримінальної відповідальності за пропаганду комуністичного та нацистського злочинних режимів було завершено ще до 2012 р. Законодавство цих країн передбачає кримінальну відповідальність за пропаганду тоталітарної ідеології, у тому числі нацистської та комуністичної, вироблення, збут, інше поширення, купівлю чи використання продукції, пов'язаної з нею, а також за заперечення злочинів комуністичного та нацистського режимів.

4. На основі аналізу об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, визначено його родовий, безпосередній та додатковий об'єкти.

Родовим об'єктом досліджуваного злочину виступають міжнародний правопорядок, мир та безпека людства.

Видовим об'єктом цього злочину є міжнародний правопорядок, під яким потрібно розуміти відносини у сфері мирного співіснування та співпраці України з іншими державами.

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, є міжнародний правопорядок у частині убезпечення людей від дискримінації за расовими, національними, етнічними, класовими, соціальними, фізичними та іншими ознаками, а також за релігійною приналежністю та віросповіданням.

Додатковим обов'язковим об'єктом цього злочину потрібно вважати відносини у сфері відновлення та формування історичної й національної пам'яті щодо подій, які відбувалися під час існування комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, а також національний правопорядок щодо ліквідації спадщини таких режимів.

Додатковим факультативним об'єктом виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів можна вважати загрозу незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України, а також повторення злочинів комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

5. Зроблено висновок про необхідність уточнення предмета злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, оскільки на законодавчому рівні не врегульовано питання: чи можна визнавати предметом досліджуваного злочину не виготовлені, а перероблені предмети, що містять символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів.

6. Доведено, що обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України, є: а) спосіб вчинення злочину – публічний характер; б) місце його вчинення – територія України.

Здійснення переміщення предметів, що містять символіку комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, з метою їх подальшого поширення потрібно кваліфікувати як готування до вчинення злочину.

7. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про можливість вчинення виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів не лише представником влади, а й службовою особою з використанням службового становища або службових повноважень.

8. Зроблено висновки щодо особливостей суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України: а) цей злочин може бути вчинений лише з умисною формою вини; б) для уникнення можливого порушення конституційних прав людини, таких як свобода думки та слова, необхідно передбачити наявність спеціальної мети досліджуваного злочину в разі

вчинення його шляхом виготовлення символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, а саме виготовлення з метою поширення.

9. На основі дослідження кваліфікуючих ознак виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів запропоновано в ч. 2 ст. 436-1 КК України замінити кваліфікуючу ознаку вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, особою, яка є представником влади, на кваліфікуючу ознаку вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 436-1 КК України, службовою особою з використанням влади чи службових повноважень.

10. З метою покращення якості чинного кримінального законодавства запропоновано ст. 436-1 КК України викласти в такій редакції:

Стаття 436-1. Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів

1. Виготовлення будь-яким способом з метою поширення, або поширення, або публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімну або фрагменту гімну СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік на всій території України, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 4 Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням влади чи службових повноважень, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

*Статті в наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз*

1. Беклеміщева Ю. М. До проблеми визначення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. *Держава та регіони. Серія Право*. 2019. № 2 (64). С. 85–90.

2. Беклеміщева Ю. М. До проблеми визначення суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 436-1 Кримінального кодексу України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 227–232.

3. Беклеміщева Ю. М. До постановки проблеми визначення предмета злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36). Т. 2. С. 12–17.

4. Беклеміщева Ю. М. Об'єкт злочину, передбаченого статтею 436-1 Кримінального кодексу України. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. Т. 2. С. 227–233.

5. Беклеміщева Ю. М. Публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, як спосіб реалізації об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 1. С. 59–65.

6. Беклеміщева Ю. М. Соціальна обумовленість криміналізації злочину виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 132–136.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали науково-практичних конференцій

7. Беклеміщева Ю. М. До питання соціальної обумовленості криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. *Наука і вища освіта: тези доповідей XXIV Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (8 квітня 2016 р., Запоріжжя) / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2016. С. 140.*

8. Беклеміщева Ю. М. До проблеми визначення об'єкту злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. *Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХ столітті: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (7–8 квітня 2017 р., Одеса) / Громадська організація «Причорноморська фундація права». Одеса, 2017. С. 161–164.*

9. Беклеміщева Ю. М. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 лютого 2019 р., Запоріжжя) / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. С. 93–96.*

АНОТАЦІЯ

Беклеміщева Ю. М. Кримінально-правова характеристика виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів».

Досліджено зміст: Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за заперечення чи виправдання злочинів фашизму» від 28.01.2014 № 735-VII, Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 № 317-VIII та інших нормативних актів, що регулюють процес декомунізації. Зроблено висновок про невідповідність змісту Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» змісту ст. 436-1 КК України.

Обґрунтовано доцільність криміналізації виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Визначено об'єктивні, суб'єктивні й кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України. Окреслено проблеми редакції ст. 436-1 КК України, зокрема щодо її назви, предмета злочину, способів реалізації об'єктивної сторони, а також мети цього злочину. Запропоновано теоретичне вирішення питань щодо кримінально-правової характеристики та проблем кваліфікації злочину, передбаченого ст. 436-1 КК України.

Ключові слова: комуністична символіка, нацистська символіка, комуністичний режим, націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарний режим, виготовлення, поширення, публічне використання, публічне виконання гімнів, сувенірна продукція.

АННОТАЦИЯ

Беклемищева Ю. Н. Уголовно-правовая характеристика изготовления, распространения коммунистической, нацистской символики и пропаганды коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов. – Квалифицированная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический частный университет, Запорожье, 2020.

Диссертация посвящена комплексному исследованию преступления, предусмотренного ст. 436-1 УК Украины «Изготовление, распространение коммунистической, нацистской символики и пропаганда коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов».

Исследовано содержание: Закона Украины «О внесении изменений в Уголовный кодекс Украины относительно ответственности за отрицание или

оправдание преступлений фашизма» от 28.01.2014 № 735-VII; Закона Украины «О правовом статусе и чествовании борцов за независимость Украины в XX веке» от 09.04.2015 № 2538-1; Закона Украины «Об увековечении победы над нацизмом во Второй мировой войне 1939–1945» от 09.04.2015 № 315-VIII; Закона Украины «О доступе к архивам репрессивных органов тоталитарного коммунистического режима 1917–1991 годов» от 09.04.2015 № 316-VIII; Закона Украины «Об осуждении коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов в Украине и запрете пропаганды их символики» от 09.04.2015 № 317-VIII. Сделан вывод о несоответствии содержания Закона Украины «Об осуждении коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов в Украине и запрете пропаганды их символики» содержанию ст. 436-1 УК Украины.

Отмечено, что коммунистический и нацистский режимы были преступными, а их пропаганда или оправдание – это, прежде всего, неуважение к памяти о погибших во время существования таких режимов. Закон Украины «Об осуждении коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов в Украине и запрет пропаганды их символики» является необходимым и неотъемлемым шагом к демократизации Украины и украинского общества. Определены объективные, субъективные и квалифицирующие признаки преступления, предусмотренного ст. 436-1 УК Украины. Доказано, что преступление, предусмотренное ст. 436-1 УК Украины, является общественно опасным, поскольку посягает, хотя и косвенно, на общий мир, международный правопорядок и на безопасность человечества. Обозначено содержание родового, непосредственного и дополнительного объектов преступления изготовление, распространение коммунистической, нацистской символики и пропаганда коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов. Обозначены проблемы редакции ст. 436-1 УК Украины, в частности относительно ее названия, предмета преступления, способов реализации объективной стороны, а также цели данного преступления. Предложено теоретическое решение вопросов уголовно-правовой характеристики и проблем квалификации изготовления, распространения коммунистической, нацистской символики и пропаганды коммунистического и национал-социалистического (нацистского) тоталитарных режимов.

Ключевые слова: коммунистическая символика, нацистская символика, коммунистический режим, национал-социалистический (нацистский) тоталитарный режим, изготовление, распространение, публичное использование, публичное исполнение гимнов, сувенирная продукция.

SUMMARY

Beklemishcheva Yu. N. Criminal legal characteristic of the manufacture, distribution of communist, Nazi symbols and the propaganda of communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.08 – criminal law and criminology. – Classical Private University, Zaporozhye, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the crime under Art. 436-1 of the Criminal Code of Ukraine «Production, dissemination of communist, Nazi symbols and propaganda of communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes».

Study of the content: Act of Ukraine № 28.01.2014 of 735-VII «On Amendments to the Criminal Code of Ukraine on Liability for Denying or Justifying the Crimes of Fascism» Act of Ukraine № 9.04.2015 of 317-VIII «On Condemnation of Communist and Nationally Socialist (Nazi) Totalitarian Regimes in Ukraine and Prohibition of Propaganda of their Symbols» and other normative acts regulating the process decommunization. It was concluded that the content of the Law of Ukraine «On the condemnation of communist and nationally socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of the propaganda of their symbols» contained in article 436-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It was concluded that it was advisable and necessary to criminalize the manufacture, dissemination of communist, Nazi symbols and the propaganda of communist and nationally socialist (Nazi) totalitarian regimes. The objective, subjective and qualifying features of the crime provided for in article 436-1 of the Criminal Code are defined. The problems of the drafting of article 436-1 of the Criminal Code of Ukraine are identified, in particular regarding its name, the subject of the crime, the methods of implementing the objective side, as well as the purpose of this crime. A theoretical solution to the issues of criminal law characterization and the problems of characterization of a crime under article 436-1 of the Criminal Code has been proposed.

Key words: communist symbolic, Nazi symbolic, communist mode, nationally socialistic (Nazi) totalitarian mode, making, distribution, public use, public implementation of hymns, souvenir products.

БЕКЛЄМІЩЄВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИГОТОВЛЕННЯ,
ПОШИРЕННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ, НАЦИСТСЬКОЇ СИМВОЛІКИ
ТА ПРОПАГАНДА КОМУНІСТИЧНОГО
ТА НАЦІОНАЛ-СОЦІАЛІСТИЧНОГО (НАЦИСТСЬКОГО)
ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 02.11.2020.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 38-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3321 від 25.11.2008